

Iránytű Intézet rövid elemzés

2012.03.13.

„Akié a föld, azé az ország?”

A hétfői (2012. március 12.) ülésnapon napirend előtt Vona Gábor, a Jobbik elnöke az egyik legnagyobb nemzeti kincs, a magyar termőföld védelmében szólalt fel, emlékeztetve arra, hogy hamarosan (2014 tavaszán) lejár a külföldiek földtulajdonszerzésére vonatkozó moratórium. A kérdés jelentősége óriási, hiszen az ország EU-csatlakozása óta eltelt időszak sem hozott átütő erejű változást a nyugat-európai és a magyar földpiaci viszonyok, a termőföldek árának konvergálása tekintetében. A csatlakozáskor kiharcolt (2011. május 1-ig szóló), majd három évre meghosszabbított derogáció ismét a végéhez közeledik, és ezúttal nincs lehetőség arra, hogy az Európai Bizottság újabb átmeneti mentességet biztosítson az uniós tagságból fakadó kötelezettség alól. A kérdés tehát nyitott, relevanciája és aktualitása nehezen megkérdőjelezhető.

A termőföld védelmének problematikája egyszerre bír gazdasági jelentőséggel és szimbolikus tartalommal. Az „akié a föld, azé az ország” gondolata az értelmezés mindkét dimenzióját magában foglalja. Szimbolikus síkon az önálló államiság egyik fontos feltételének, a territorialitás (területiség) elvének áttételes (belső tulajdonviszonyokra alkalmazott) kiterjesztése és az általános nemzeti érdek artikulálásának igénye, a gazdaság szférájában pedig a hazai termelők és a gazdatársadalom érdekeinek előmozdítása, valamint a magyar vidék, a családi gazdálkodók, és általa a nemzetgazdaság megerősítésének szándéka fogalmazódik meg. A probléma nem újkeletű és nem is unikális, a térség többi országát is húsbavágóan érinti. A korábbi magyar kormányok is érzékelték a vizsgált területből fakadó kihívásokat, melyeket idáig – a moratórium egyszeri meghosszabbítása miatt – sikerült

elodázni, végleges és megnyugtató kompromisszum azonban máig nem született. Sőt még az új Alaptörvénybe sem került bele a termőföld védelme, melyről a Jobbik névszerinti szavazást kért az Országgyűlésben. A magyar politika mindeddig adós maradt a határozott kiállással, holott könnyen prognosztizálható volt, hogy a derogáció szükségességét indokoltta tevő fontosabb körülmények (a magyar birtokszerkezet sajátosságai, a földpiaci viszonyok, a magyar gazdák nyugati versenytársaikkal szembeni versenyhátránya és alultámogatottsága, stb.) továbbra is fennállnak.

A termőföld nemzetstratégiai jelentőségére többek közt a Fidesz 2010-es választási programja is felhívta a figyelmet: *„a 21. században a világ visszatér az emberiség alapjaihoz: újból a jó minőségű termőföld, a tiszta víz, az egészséges élelem, és a minél környezetkímélőbb módon előállított energia lesz a fontos. Furcsa dolog, de mi magyarok éppen annak vagyunk bővében, ami a 21. században a világ sok helyén szűk keresztmetszetté válik. Magyarország gazdag föld alatti és felszíni vizekben, ivóvízben és termásvízben. A jó termőföld és a kedvező éghajlat is nagy kincs az élelmiszerár-robbanás idején”.* (Nemzeti ügyek politikája 2010, 45. o.)

A Jobbik – miként arról 2010-es választási programja (http://www.vokscentrum.hu/valaszt2010/fajlok/VP2010_Jobbik.pdf?&jny=hun) is tanúskodik – kiemelt területként kezeli a magyar föld nemzeti tulajdonban tartásának kérdését, az ország föld- és vízkészletének megóvását. Az állami tulajdonban levő és az állam által felvásárolt földbirtokok nemzeti tulajdonban tartása érdekében javasolta egy Nemzeti Birtokpolitikai Központ felállítását, melynek kezelésében levő földeket „elsősorban a fejleszteni szándékozó háztáji gazdálkodók, őstermelők, gazdálkodni vágyó fiatalok, családok vagy önkormányzatok” kaphatnák közösségi földprogramok keretében hosszú távú bérletbe. (Radikális változás – a Jobbik 2010-es választási programja, 19. o.)

A 2010-es kormányváltás a Fideszes politikusok korábbi – a vizsgált kérdéskör szempontjából releváns – nyilatkozatai okán optimizmusra sarkallta a moratórium fenntartásában érdekelt hazai gazdasági szereplőket. Orbán Viktor 2010. május 8-án a MAGOSZ hajdúböszörményi nagygyűlésén így fogalmazott: *„Én azt mondom Önöknek,*

persze a magyar föld külföldieknek történő eladásáról szóló tilalom, amely az uniós csatlakozási szerződésben benne foglaltatik, és amely most lejár és meg kell hosszabbítanunk, ezt Brüsszelben majd tárgyalni kell, ezért persze adjuk az életünket és vérünket, mindent meg kell tenni, hogy ez a moratórium, a vásárlási, eladási tilalom megmaradjon. De szeretném Önöket megnyugtatni, hogy a magyar föld jövője nem függ a Brüsszelben esedékes döntéstől. Ez csak és kizárólag tőlünk függ. Elmondhatom Önöknek, önök biztosak lehetnek abban, hogy amíg a Fidesz kormányon lesz, és abban az én munkám is ott lesz, addig Magyarországon külföldiek, akármit döntenek Brüsszelben, itt soha termőföldet nem fognak vásárolni.” (<http://gazdakorok.hu/?p=59>). A kormányfő tehát a retorika szintjén rendíthetetlen elkötelezettséget mutatott a földvédelem kérdésében. A Fidesz egy, a moratórium lejártáig megalkotandó kétharmados földtörvény kidolgozását ígérte, ill. hatékony szabályozást az ún. zsebszerződési gyakorlat visszaszorítására, ezen túlmenően pedig alkotmányos védelmet a magyar termőföldnek. Az új Alaptörvény „Alapvetések” fejezetének P) cikke ugyan kitűntetett figyelembe és – a deklaráció szintjén – különös védelemben részesíti a termőföldet (mint a nemzet közös örökségét), ám ebből a jogtételből még nem vezethetők le azok a jogi garanciák, amelyek rendeznék a szóban forgó kérdést (erre Vona Gábor napirend előtti felszólalásában is felhívta a figyelmet). Az állami tulajdonban levő földterületek megóvásának szempontjából előremutatók lehetnek az Alaptörvény közpénzügyi szabályozási fejezetében rögzített garanciák (az állami és önkormányzati tulajdon, mint nemzeti vagyon védelmet élvez), melyek a vagyongazdálkodás terén fejtik ki hatásukat. Meg kell jegyezni, hogy utóbbi szabályok nem vonatkoznak a mezőgazdasági művelésre alkalmas területek túlnyomó részére, hiszen azok magántulajdonban vannak.

A Jobbik elnöke felszólalásában szembesítette a kormánypárti képviselőket Orbán Viktor miniszterelnök, Turi-Kovács Béla frakcióvezető-helyettes és V. Németh Zsolt vidékfejlesztésért felelős államtitkár korábbi nyilatkozataival, melyek a problémakör rendezése iránti elkötelezettségről tanúskodtak. Vona Gábor az államtitkár szavait idézve fogalmazta meg napirend előtti felszólalásának tulajdonképpeni tételmondatát: *„vagy feloldjuk a moratóriumot, vagy kilépünk az Európai Unióból”*. Ezzel a megállapítással gyakorlatilag nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehetséges az Európai Bizottságtól további haladékot, méltányosságot várni e kérdésben. A földtörvénnyel

kiépitendő garanciarendszer kapcsán a Jobbik elnöke hangsúlyozta, hogy feles törvénnyel nem lehet hosszútávon szavatolni a földvédelem kérdését, hiszen azt egy új kormány szűkebb parlamenti többség birtokában is bármikor megváltoztathatja. E földtörvény megalkotása ráadásul – miként Vona Gábor is megjegyezte – egyelőre nem szerepel a (kiemelt) törvényhozási témák között, noha súlya és aktualitása indokolná azt. Ez a körülmény egyébként jól mutatja a kormánypártok problémakörhöz való ambivalens viszonyát, ill. egy előremutató szakmai koncepció hiányát, amit a Fidesznek bőven lett volna ideje kidolgozni. Az ellenzéki párt elnöke rámutatott, hogy a kormánypártok által sokáig példaként emlegetett dán szabályozási modellt az Európai Bizottság az uniós szerződéssel ellentétesnek találta, következésképpen így nem lehet mintaként számba venni. A Brüsszellel való esetleges konfrontációt ugyanakkor – miként a Jobbik elnöke utalt rá – tovább nehezíti az a körülmény, hogy Magyarország – részben az ellene folyamatban levő eljárások és kilátásba helyezett szankciók nyomán – jelenleg rendkívül gyenge érdekérvényesítő képességgel bír, ráadásul híján van a szövetségeseknek is. Vona Gábor ismét számon kérte, hogy a kormányfő és a magyar külügy miért „mellékhadszíntéren” küzd, miért nem az ország stratégiai érdekei terén vállal konfrontatívabb fellépést. Ez a gyakorlat taktikai megfontolásnak aligha nevezhető, hiszen nem visz előbbre a nemzeti érdekek közösségi szintén való érvényesítésében. Ugyanakkor elmondható, hogy a marginálisabb vitás ügyekben való határozott kormányzati fellépés – megfelelő kommunikációval – sikerként, de legalábbis nemzeti érdekvédelemként prezentálható, ami szintén alkalmas lehet politikai tőke kovácsolására. A Jobbik elnöke felszólalását azzal zárta, hogy a magyar földtulajdon kérdésében nem lehet kompromisszumot kötni, s ha ezt a regnáló kormány mégis megteszi, számíthat egy későbbi határozott elszámoltatásra. Ezzel az üzenettel Vona jelezte a kétharmados parlamenti támogatással rendelkező második Orbán-kormány egyértelmű politikai felelősségét, hiszen a jelenlegi kormány nem koalíciós különkuk és kompromisszumok mentén működik, így a kormányzással, annak minőségével, valamint az egyes kormányzati döntésekkel kapcsolatban nem osztozik más pártokkal a politikai felelősségen.

Budai Gyula, a Vidékfejlesztési Minisztérium parlamenti államtitkára válaszában elsőként a Jobbik elszámoltatás terén nyújtott „gyenge teljesítményét” hangoztatta, ami nehezen értelmezhető, hiszen az elszámoltatási kormánybiztos egy – a Gyurcsány-korszak emberi jogi jogsértéseinek, korrupciógyanús ügyeinek feltárásában élen járó –

ellenzéki párton kér számon olyan intézkedéseket, melyeket javarészt csak egy kormányzati pozícióban levő politikai erő képes véghezvinni. A retorikai pengeváltást mellőzve Budai ezután több kérdésben elvi egyetértését fejezte ki a korábban elhangzott megállapításokkal, ugyanakkor a mezőgazdasági területek tulajdonviszonyait idézve úgy fogalmazott, hogy *„10 százalékot kell a magyar államnak, a magyar kormánynak megvédeni”* (a mezőgazdasági területek 90%-a ugyanis magántulajdonban van), ami a problémakör statikus, tisztán jogi jellegű értelmezésére utal. A kormány érdemeit hangsúlyozva az államtitkár felhívta a figyelmet az elmúlt időszak jogszabályalkotó tevékenységére (pl. az állam elővásárlási joga az értékesítendő földterületekre vonatkozóan). A moratórium három évre szóló (2011-2014) meghosszabbításának sikerét Budai Gyula a jelenlegi kormánynak vindikálta, holott az erről folyó szakmai konzultáció már Gráf József minisztersége alatt megkezdődött (igaz ugyan, hogy a hivatalos kérelem benyújtása már a 2010-es országgyűlési választásokat követően hivatalba lépő kormányhoz köthető). Az államtitkár emlékeztette vitapartnerét arra is, hogy az első Orbán-kormány hivatali ideje alatt, 2001-ben életre hívtak egy, a zsebszerződéseket vizsgáló bizottságot, amit 2002-ben a Medgyessy-kormány megszüntetett, így a Dunántúlon közel egymillió hektárnyi terület kerülhetett ilyen módon külföldi kézre. Budai két konkrét példával igyekezett demonstrálni a kormányzati aktivitást az állami földtulajdon külföldi szereplőktől való védelmének ügyében, végül pedig kiemelte, hogy a korábbi vizsgálatok sikerrel jártak, ezek nyomán több esetben eljárások indultak. Ha az államtitkár által említett eddigi kormányzati lépéseket összevetjük a Jobbik elnökének észrevételeivel, elmondhatjuk, hogy nem kaptunk megnyugtató válaszokat a megfogalmazott aggodalmakra.

A kormány által korábban célként kitűzött dán, illetve francia modell magyarországi részleges adaptálása részben a hazai birtok- és tulajdonviszonyok, másrészt pedig az uniós szabályozási háttér miatt komoly akadályokba ütközik. A probléma rendezése ugyanakkor egyre sürgetőbb, a földpiac 2014-es megnyitása előtt szükséges volna egy kellő garanciákkal körülbástyázott jogi szabályozási keret kimunkálása. A sokat hivatkozott dán modell a magyartól gyökeresen eltérő történeti-társadalmi fejlődés nyomán alakult ki, a nagybirtokrendszer felszámolása után Dániában a földterületek kedvezményes állami kölcsönrel kerültek a kis- és közepes birtokos családi gazdálkodók

kezébe (az agrárüzemek mintegy 90%-án a tulajdonosok élnek). A dán földvédelmi szabályozás ma is szigorú feltételeket támaszt a külföldiek földtulajdonszerzésével szemben. A francia és a dán modell összevetésekor fontos hangsúlyozni, hogy a közös vonások mellett szignifikáns különbségek is vannak: *„a francia rendszerben elsősorban a mezőgazdasági üzemre mint termelőegységre vonatkoznak korlátozások, s nem a földtulajdonra. Így tehát egy személynek akár több ezer hektár termőföldje is lehet, a tulajdonjog megszerzésére ugyanis az általános szabályok az irányadók. Az ilyen tulajdonos viszont csak földje töredékét használhatja saját maga, a többit haszonbérletbe kell adnia”* (A francia modell: http://www.szabadfold.hu/gazdanet/a_francia_modell); *„a dán termőföldtörvény a mezőgazdasági üzemet tekinti szabályozási egységnek, így a termőföld használatának mennyiségi korlátozása is az agrárüzem szintjén értelmezhető. Egy földtulajdon egység akkora lehet, amennyit a gazdálkodó saját és családja munkaerejével meg tud művelni, ez a gyakorlatban 3-125 hektárt jelent, kivéve a kizárólag állattenyésztéssel foglalkozó üzemeket”; „mivel Dániában az agrárüzemek több mint 90 százalékan a tulajdonos él és gazdálkodik, a haszonbérlet védelme kevésbé részletesen szabályozott”.* (A dán modell: http://www.szabadfold.hu/gazdanet/a_dan_modell). A mintaválasztás szempontjából az egyik legfontosabb kérdés, hogy maga az Unió hogyan viszonyul majd a nemzetállami földszabályozáshoz, illetve a modellváltoztatás irányában kifejtett kormányzati törekvésekhez. Ami e téma szempontjából meghatározó, az a külföldi természetes és jogi személyek földszerzésének szabályozási háttere. A fő kérdés valahogy úgy hangzik: lehetséges-e olyan jogi reguláció kialakítása, mely képes hatékony védelmet biztosítani a termőföldnek, olyan támogatási és ösztönző rendszer kiépítése, amely segít a magyar gazdatársadalom óriási versenyhátrányának ledolgozásában, és mindezt úgy, hogy közben biztosítva legyen az uniós joggal való harmonizáció. Amennyiben erre nem nyílik lehetőség, akkor kell feltennünk a fentebb idézett politikai vetületű kérdést, mely az EU-tagság várható kedvezőtlen feltételek melletti további vállalására irányul. Kérdéses, hogy a kormányzó erők rendelkeznek-e elegendő politikai bátorsággal és felelősségérzettel ahhoz, hogy e kérdésekre kielégítő válaszokat adjanak, továbbá az is, hogy a mezőgazdaságból élő, a szigorúbb földvédelmi szabályozásban érdekelt társadalmi csoportok képesek-e hathatós érdekérvényesítésre, vagy készek vállalni egy számukra előnytelen feltételeket biztosító rendszerben való kényszerű közreműködést. A válasszal nem maradhat sokáig adós a politika.

Összegzőképpen elmondható, hogy a földkérdés kapcsán egy rendkívül nagy horderejű, ugyanakkor máig rendezetlen problémakörrel kell beszélnünk. Míg az értékartikulációk szintjén politikai konszenzus mutatkozik, addig az érdekérvényesítés, a konkrét cselekvés terén meglehetősen nagyfokú a disszonancia. Ezt jól mutatja a hétfői napirend előtti felszólalás és az arra adott államtitkári válasz is. A kontraszt jól érzékelhető a Fideszes képviselők által korábban megígért, majd kormányzati pozícióba kerülve csak vonakodva vállalt, vagy inkább mellőzött kérdések kapcsán. A politikában örök igazság, hogy nemzeti érdekeket nemzetközi szinten, hathatós módon csak széleskörű nemzeti összefogással és stratégiai szövetségesek támogatásával lehet előmozdítani. Magyarország esetében jelenleg egyik feltétel sem látszik teljesülni. A döntés, valamint az azzal járó felelősség a kormány és a mögötte álló kétharmados parlamenti többség kezében van.

